

Viðmerking:

Fólksins vilji avgerandi

Tá ið hvítubók var umrødd í fimmaranum fyri stuttum, ringdi ein eldri klaksvíkingur inn til útvarpið. Hann segði nokurlunda soleiðis: Eg havi ikki lisið Hvítubók, og eg havi ongan spurning um hvítubók, men eg havi latið mær fortalt, at um vit taka fulla ábyrgd av okkara landi nú, so lækkar livistøðið við 20%. Siðani segði hann: Latum okkum taka stigðið nú.

Her var talan um vilja og hugburð hjá einum fólki, hvar óneyðugt er við útrokningum. Hesin sami vilji er tann avgerandi í tí máli allir føroyingar í dag hugsa um - **Framtíðarstøða Føroya.**

Politikkur er at vilja segði fyrrverandi svenski forsætisráðharrin Oluf Palme.

Tá ið íslendingar tóku stigðið um fullveldið í 1918, var tað **vilji fólksins**, ið var tað avgerandi. Teir fingi sitt fullveldi í 1918 og lýðveldið í 1944 og Ísland man teljast millum mest framkomnu samfeløgum í heiminum í dag.

Sjálvstýrisleið okkara

Tað hevur gingið smátt hjá okkum føroyingum at vunnandi fram á sjálvstýrisleið. Fyri meira enn hundrað árum siðani settu tjóðskaparmenninir sær sum mál, at føroyingar skuldu ganga fram í øllum lutum og **gerast sjálvbjargnir.**

Hóast nógvir føroyingar hava stríðst fyri at koma longri á sjálvstýrisleið, so hevur mótstøðan verið hörð, og í ávisum forum ótespilig, at teir hava ikki nátt máli. Tá ið eg nýti orðið ótespilig, og sipi eg til ta hending, ið fór fram 14. september í 1946, tá fólksins vilji um einar frælsar Føroyar var skúgvður til viks, og vit fingi eina heimastýrisløg, ið eingin hevði biðið um. Føroyar hava to ment seg nógvi tey seinnu árin, treyðugt so, men heimastýrislógávan var livi undir, hevur knýtt okkum fíggarliga fastari at øðrum samfelag. Alt fleiri føroyingar áðanna í dag, at heimastýrisráðgjafin er ikki hóskandi, og hon hevur ikki fært til, at vit føroyingar gjørdust meira sjálvbjargnir - tvørturimót.

Seinasta val

Undan seinasta vali, gjørdur politisku flokkarnir nógvi burturir tjóðskaparspurninginum - spurninginum um Føroyar sum eitt sjálvstøðugt land. Tjódveldisflokkurin hevur lagt størsta dentin á henda partin, og hevði eina greiða støðu í nevnda spurningi.

Men tað vóru so sanniliga eisini aðrir flokkar, sum gjørdur nógvi burturir úr hesum máli, og lovaðu sínum veljarum, at teir ætlaðu at gera nakað við henda mál, um teir fingi fólksins stuðul. Og

veljararnir vísu júst hesum spurningi stóran áhuga og ans, nógvi størri enn nakrantíð áður, undantikið árið 1946. Flokkarnir sum í dag mynda landsstýrið, vórðu samdir um, at hesin spurningurin skuldi raðfestast ovárlaga, hetta skuldi ikki bert verða nýtt uppundir valið, nú skuldi nakað henda.

Úrslitið gjørdist, at høvudsmál samgongunnar var einar sjálvstøðugar Føroyar, og at danski-íslendski samveldissáttmálin frá 1918 til 1944 skuldi nýtast sum fyrmynd.

Hvítubók

I samband við nevndu ætlan er eitt stórt tog umfatandi arbeiði gjørt, til tess at politikkarar og alt Føroya fólk skal hava so góðar og sakligar upplýsingar sum gjørligt, aðrenn sjálvar samráðingarnar verða hildnar við donsku stjórnina. Alt hetta tilfar er givið út í Hvítubók, ið hevur fingið nógva umrøðu millum manna.

Hesaferð eru tað ikki upplýsingar frá politikkarum, men frá fákfolki - umleið 60 - ið hava skapt hetta verk. Eftir mínum tykki eitt vælarverk, ið hevur givið mær nógvar nýggjar týðandi upplýsingar.

Upplýsingar um smátjóðir, ið hava fingið fult frælsi, eru áhugaverdir. Felags fyrir tær allar, er at tær hava ment seg munandi, eftir at hava

fingið frælsi.

Nú ætlanin er, at Føroyar skulu fáa fullveldi, verða raðumyndir nýttar av summum teirra, ið eru ímóti ætlanini. Nú verður kvætt á stokkinum, deyðin stendur í durinum o.s.fr. Sjálvandi er einki í slíkum pástandum, og júst Hvítubók lýsir hesi viðurskiftir sera væl.

Tað er vanlig og víðurkend mannagongd, at tá ið eitt ófrælst land hevur tikið seg undan yvirráð hjá harralandsins og er vordið frælst, so hevur verið avtalað ein skiftisskipan á tann hátt, at harralandið ávíst áramál hevur bundið seg til at veita tí nýfrælsa landinum minkandi peningaveitingar, sum, tá ið ávíst tíð er umliðin, heilt heldur uppatt.

Soleiðis sum viðurskifti Føroya og Danmarkar í so mangar óldir hava verið - og enn eru - er einki til hindurs fyri slíkari skiftisskipan. M.a. verður hetta eitt av teimum málum, ið verður reist yvir fyri donsku stjórnina. Ikki fái eg meg at trúgva tí, at ikki danir fara at ganga við til eina slíka skipan. Skuldi tað ótrúliga hent, at teir gjørdu tað, ja so ganga teir beint ímóti teirri samtykt, ið ST hevur samtykt í 1960 um slík viðurskiftir - ið teir sjálvir atkvøddu fyri.

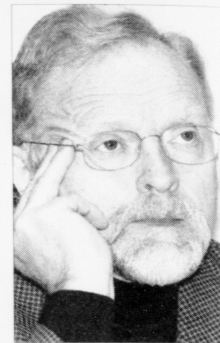
Orðaskifti á tingi

Málið um Hvítubók og fullveldisætlan samgongunnar

fekk, sum væntað varð, eina ógvuliga gjølla og drúgva víðgerð. Sjálvur biðaði eg spentur eftir, hvat annar av teimum stóru flokkunum í andstöðu - javnaðarflokkurin fór at siga. Og satt at siga, hevði eg væntað, at hann fór at koma við einum boði, ið lá rættiliga nær at tí, ið samgongan er komin við. Orsøkin til hetta var hon, at Javnaðarflokkurin eftir vali, vildi ganga helt langt á sjálvstýrisleið, men hann í eina samgongu við m.a. tjóðveldisflokk. Tíverri eydnaðist tað ikki at fáa eina breiðari samgongu, enn hana vit hava í dag.

Undir orðaskiftinum á tingi lögdu umskiftið tjóðveldisflokksins upp til samstarv við javnaðarflokkin, fyri at fáa eina breiðari samgongu við m.a. tjóðveldisflokk. Tíverri eydnaðist tað ikki at fáa eina breiðari samgongu, enn hana vit hava í dag. Undir orðaskiftinum á tingi lögdu umskiftið tjóðveldisflokksins upp til samstarv við javnaðarflokkin, fyri at fáa eina breiðari samgongu við m.a. tjóðveldisflokk. Tíverri eydnaðist tað ikki at fáa eina breiðari samgongu, enn hana vit hava í dag. Undir orðaskiftinum á tingi lögdu umskiftið tjóðveldisflokksins upp til samstarv við javnaðarflokkin, fyri at fáa eina breiðari samgongu við m.a. tjóðveldisflokk. Tíverri eydnaðist tað ikki at fáa eina breiðari samgongu, enn hana vit hava í dag.

Landsstýrismaðurin í

Signar á Brúnni, landsstýrismaður

sjálvstýrisráðum hevur alla tíðina hann hevur sitið í Tinganesi dygt eftir einari breiðari samgongu. Formaðurin í uttanlandsnevndini var tann fyrsti, sum undir orðaskiftinum legði upp til samstarv við javnaðarflokkin.

Honum á baki kom sjálvur tingformaðurin við sama tilfelli. Løgmaður og framsøgumaður fólksflokksins dyrgdu eftir tí sama.

Eg veit, at nógvir eru teir javnaðarveljarar, ið ynskja, at javnaðarflokkurin verður við í tí, sum nær at henda viðvíkjandi viðurskiftini millum Danmark og Føroyar, og vón mín skal vera, at nevndu partar seta seg niður fyri at kanna eftir, hvat tað er, ið skilur hesar flokkar, og at fundast verður til teir finna eina samgongu, ið allir kunnu liva við.

Signar á Brúnni

Loysing

Í 1918 togaðust íslendingar og danir um loysing ella ikki.

Tað árið hevði »Konservativt Parti« fund í Grundtvigs Hus í Studiestræde í Kjøbenhavn, har Knud Fabricius professari og konservativur fólkatingsmaður kravdi verjuskýldu fyri føroyingar. Kommandørur og seinri kontraadmíralur og ovasiti í herskipafloktanum, Godtfred Hansen segði á sama fundi »længe nok har vi fundet os i de islandske uforkæmmetheder. Jeg foreslår derfor, at vi udruster og afsender et militært ekspeditionskorps til Island. Først skal vi lære dem at ryste og bæve for os, dernæst at se op til os i angst og beundring«.

Ísland segði takk fyri við at taka loysing, men gav dønnum sleikisneis.

Christian 10 kundi enn nokur ár bera heitið »Kongur av Íslandi« og danska uttanríkisráðgjafin mátti átaka sær uppgávur fyri Ísland nokur ár afturat á teimum umráðum har íslendingar ynskta tað. Loysingarsáttmálin rakk til 1944 men longu tá teir undirskrivaðu sáttmálan í 1918 gjørdur íslendingar dønnum greitt, at teir fóru at uppsiga sáttmálan, og harvið seta á stovn fullveldi.

Í 1944 segði Ísland sáttmálan við Danmark upp til at fara úr gildi beinanvegin.

Íslendingar vildu ikki hava sitandi á sær, at teir samveindu møguleiga fóru at rokna við dønnum, sum sameindir hjá Nazi-Týsklandi. Og tað vildi teir ikki hava sitandi á sær.

Ránsveiðuvernd

Ólavsokutíðing viðtók í öldir klagu til kongs um ránsveiðu hjá fremmandum skipum inn at føroysku klettunum. Men hetta tóku donsku myndugleikarnir sleitt ikki til eftirtektar.

Fyri umleið 100 árum siðani komu fyrstu donsku verjuskipini á Føroya-leiðina, men tey gjørdur einki sum helst fyri at forða hesum óskili. Danskur ágangur á bretsk fiskiskip mátti undir ongum umstøðum nerva landbúnaðarutflutningin hjá dønnum til Bretlands. At henda ránsveiða hvørt ár kostaði føroyingum stórar upphæddir hevði ongan týðning hjá dønnum.

Tað eydnaðist bretskum trolarum at troka føroyingar undan Føroyum til Íslands og víðari til Grønlands.

Amerikanarar, fransar, portugisjar og hálendingar fiskaðu í öldir inn at klettunum í Grønlandi, eins og teir søktu lívd og annað teimum lystu uttan forðingar av nokrum slag.

Í Føroyum kom vend í tá Kaj Nolsøe Bang kommandørur jagstraði fiskiránsveið-

uskiði »Red Crusader« allan vegin til Skotlands og inn í havnina í Aberdeen, har hann legði hald á skipið.

Føroyingurin í honum og alskurin til Føroyar vann á øllum.

Fyrsta árið, Danmark hevði fast fiskiveiðufélagskip undir Grønlandi, var sama árið, føroyingar byrjaðu at fiska har á leiðina.

Danska eftirlitsskipið kom ikki á leiðina fyri at hjálpa og stuðla donskum ríkisborgarum sum búðu í Føroyum, men harafurimóti at vinna teimum neisur har tað var møgulegt.

Føroyska Skipara- og Navigatørfelagið gjørdi bókling »Danmark, Færøerne og Grønland« burtur úr føroyskum skipsdagbókum, sum greiddu frá, hvussu føroysk skip og manningar vóru víðafarin í Grønlandi av donsku marinuni og rættarvaldinum.

Tað er ongin loyna, at danski uttanríkispolitikurinn kostaði føroyingum dyrt í 30' unum á spanska og ítalska marknaðinum. Meðan danski samhandlin við hesi lond var lítill og eingin, var Spania størst og víðismiklasti marknaðurin hjá føroyingum. Italia kom á øðrum plássi.

Danir vóru á ongum sinni sinnaðir at geva føroyingum nakrar skaðabøtur fyri mista inntøku orsakað av teirra uttanríkispolitikki.

anríkispolitikki.

Danska stórveldið vísir tenn

Klaksvíkingar, ung, gomul, kvinnur, menn og børn stóðu tigandi á kajuni og biðaðu. Tvey stór skip nærkaðust. Tað stórsta var ein fregat hjá danska herflotanum.

Bráttliga hoyrdest róp frá fregattini um at verða klárir við kanónini og snara teimum móti landi.

Eitt annað skip legði til bryggju og 150 vápnadur lög-reglummenn saman við glúpskum hundum stormaðu í land.

Uppgávan hjá teimum var at niðurberja fólkaaviljan hjá »Vort fredelige folk udi Færo«.

Meðan skipini enn lógu í Klaksvík doyði kommandørurin hjá danska herskipinum. Seinri frættist, at hann hevði beint fyri sær sjálvum, tí hann hevði fingið ringa samvisku av, at fyrstu ferð skip hansara skuldi brúkast til at niðurberja ófrið, var móti fólki, hann uppfataði sum sínar egnu landsmenn.

Vit skilja hann væl tá hann skuldi liva upp til so matar menn sum Herluf Trolle, Iv- ar Hvítdtill, Tordenskjold, Jessen, Olffert Fischer og Willemoes.

Men ríkisfelagsskapurin skuldi verða heilur og nakrir útjádara føroyingar mátti ikki trúgva, teir høvdu nak-

að sum helst at siga og ei minni gera, móti valdsharrunum í Kjøbenhavn. Hesi harrabøð vóru honum ovboðin, og tí valdi hann at taka sitt egna lív.

Føroyski skapandi viljin

Tórshavnar býráð bjóðaði fyri umleið 40 árum siðani umboðum fyri Hetland til Føroyar fyri at finna úv, um føroyingar kundu hjálpa teimum við at broyta gongdina til tað betra.

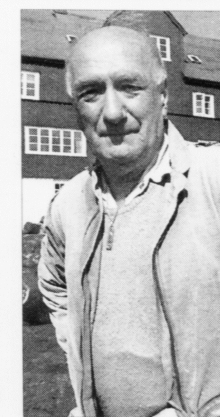
Hettelingar útfluttu árliga 600.000 tunnur av sild saman við øðrum fiskadrátti fyri 100 árum siðan. Um hetta mundi var føroyski búskapurin lítill móti tí hettelandska.

Meðan fólkalatið og búskapurin stillislaga vaks í tey næstu árin í Føroyum, gekk tað skjótt niður á bakka hjá hettelingum.

Við í ferðalagnum til Føroya vóru eisini skotskir búskaparfrøðingar. Ein bók var útgevin av hesum lærdu monnum kvinnum um ferðina til Føroyar eftir heimkomuna. Bókin kallast »Faroe Report«. Í hesi bók greiða ferðfrøðingarnir frá, hvat eftir teirra meting hevur haft størst ávirkan á niðurgongdina í Hetlandi í hesi öld.

Í Hetlandi er ongin vilji til sjálvstøðugan búskap, sera serfrøðingarnir.

Meðan føroyingar har aft-

ur ímóti arbeida miðvíst fyri framburði á egnum beinum, siggja vit ongan vilja til hetta í Hetlandi.

Arvur

Ríkisfelagsskapurin og minnini um hann er arvur sum hevur sín uppruna frá tí tíðini tá korn fult av rottu-lorti, smágróti og grúsi, óegnað til mannafóði var dagligur kostur hjá føroyingum og íslendingum, fyri at varðveita og til fyrimurs fyri ríkisfelagsskapin og onnur dansk áhugamál, sum til eina hvørja tíð vunu á teimum føroysku, uttan at tann tapandi parturin var eftirspurdur og heldur ikki var hadd tikið fyri, hvat hetta »hædalív« kravdi av føroyingum.

Karl Nolsøe